

STADS WANDELING BRIELLE

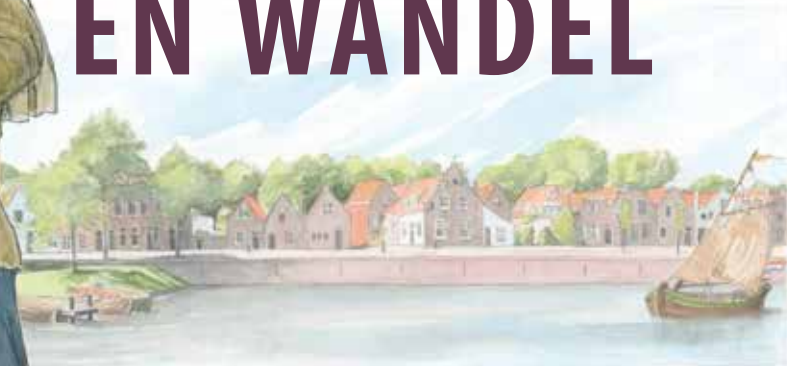
Brielle was ooit een bloeiende handelsnederzetting. In 1280 gaf heer Aelbrecht van Voorne toestemming om twee vuurbakens op te richten. Dat bracht geld op, want schepen die deze bakens passeerden moesten belasting betalen. In 1330 kreeg Brielle stadsrechten. Enkele jaren later verrezen de eerste vestingwerken rond de handelsstad.

Zakkendrager Begin 18e eeuw
Ook bekend als 'Kaailoper'

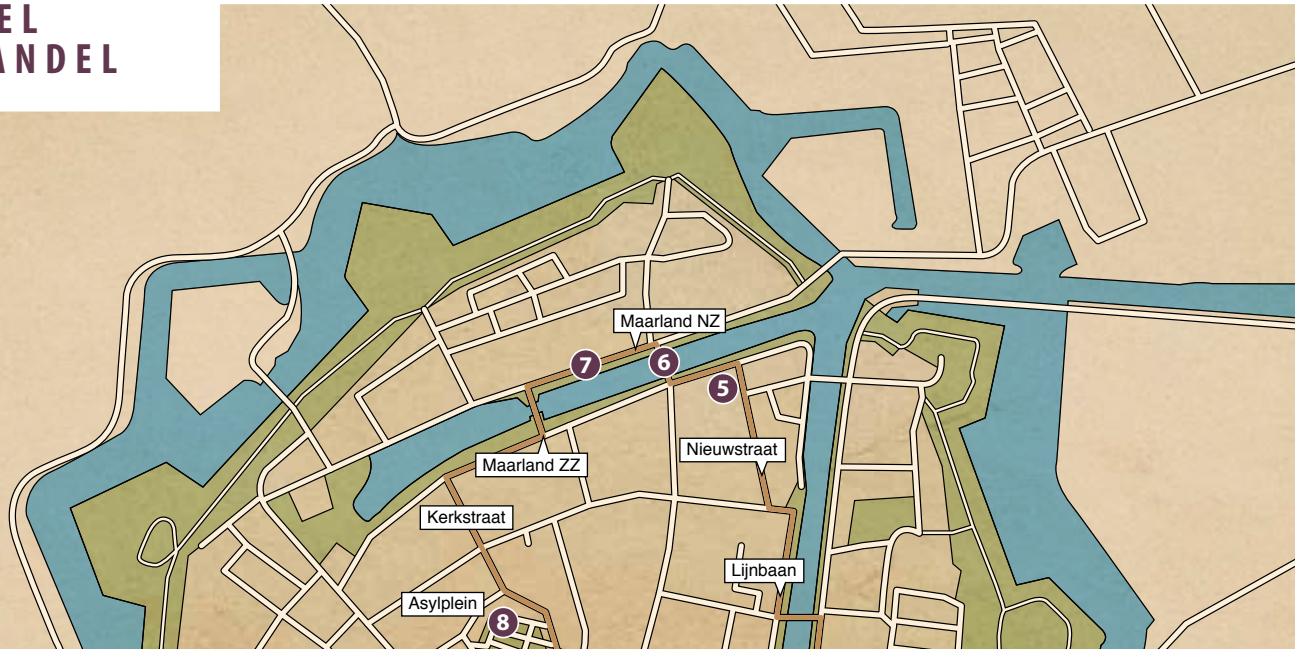
3

2 km. Deze wandelroute geeft een beeld van bedrijvig Brielle, door de eeuwen heen. Eenmaal andermaal...

HANDEL EN WANDEL

HANDEL EN WANDEL

HANDEL EN WANDEL

1

BRIELSE VISHAL

De wandeling begint op de Markt, het hart van de vesting. Loop links langs de Hoofdwacht, recht tegenover het stadhuis, de Vischstraat in.

Aan uw rechterhand, op nummer 12, herinnert de gevelsteen 'de Gekroonde Haring' aan de visvangst. Halverwege de Vischstraat ziet u links, op de hoek van de Rozemarijnstraat, een klein pleintje. Hier stond vanaf 1657 de Brielse **vishal**, waar de door Brielse vissers aangevoerde vis werd gekeurd en afgeslagen. De visserij kende in de veertiende en vijftiende eeuw een bloeitijd, maar al in 1780 kwam de Brielse zeevisserij stil te liggen. De zalmvisserij op de rivier hield langer stand, tot net na de Tweede Wereldoorlog. Maar veel stelde dat toen al niet meer voor.

De vishal is in de tweede helft van de negentiende eeuw afgebroken. De aanvoer van vis was te klein geworden en voor de keurmeester, afslager en vismarktcommissaris was er onvoldoende werk. De vishal had zijn bestaansrecht verloren. Wat nog rest is de pomp en één van de zuilen.

HANDEL EN WANDEL

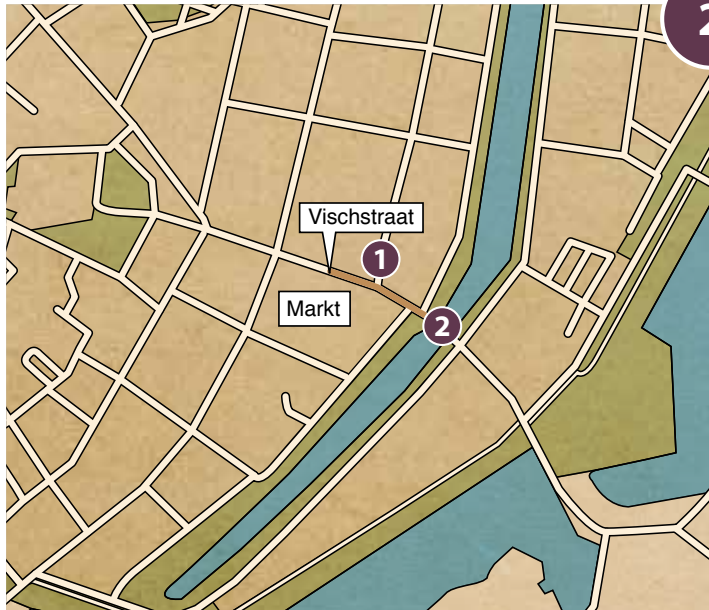
Loop verder de Vischstraat in en stop aan het einde.

In het wegdek (en links tegen de gevel) ziet u een hardstenen gleuf. Daarin pasten **vloedplanken**, bedoeld om de boel droog te houden in geval van hoogwater. Tot halverwege de vorige eeuw stond de haven van Brielle in open verbinding met de zee. De stedelingen hadden dan ook regelmatig natte voeten of - vooral als ze aan de haven woonden - ondergelopen woningen. Vloedplanken hielden wel wat water tegen, maar lang niet alles.

In 1950 kwam er een eind aan deze situatie. De Brielse Maasdam zorgt er sindsdien voor, dat eb en vloed geen vrije toegang meer hebben tot de stad. Overigens: enkele jaren na de oplevering van de dam kregen grote delen van Zuidwest-Nederland te maken met de watersnoodramp (1 februari 1953). Aan Brielle ging die ramp voorbij, dankzij de Brielse Maasdam. De watersnoodramp is wel eens in relatie gebracht met de goddelijke voorzienigheid.

Wilt u meer weten over religieus Brielle, kies dan voor de Stadswandeling LOVEN EN BIDDEN.

< In deze gleuf pasten vloedplanken, bedoeld om de boel droog te houden.

2

HAVEN VAN BRIELLE

Loop door naar de brug over de haven.

Het water dat u aan beide zijden van de brug ziet, is in feite een restant van de getijstroom de Goote. Sinds de zestiende eeuw is dit de belangrijkste **haven** van Brielle.

Brielle lag aan de oostzijde in de volle lengte aan de Goote, een stroom die toegang gaf tot de Maas – in het noorden – maar ook tot zuidelijke wateren. Logisch dat hier in de vijftiende eeuw een haven ontstond en vanaf die tijd handel werd gedreven. De haven was te vinden aan de westelijke oever en op een eilandje vlak voor de stad. Later verzandde de Goote. De steeds ondieper wordende stroom was op een gegeven moment niet langer bevaarbaar. De directe vaarweg naar het zuiden ging definitief verloren nadat de Goote was ingepolderd.

HANDEL EN WANDEL

De haven die u ziet is een overblijfsel van de westelijke arm van de Goote. De oostelijke arm ligt verderop en is sinds de eerste modernisering van de vesting, halverwege de zeventiende eeuw, in gebruik als stadsgracht. Daartussen, aan de overzijde van de brug, ligt wat ooit het eiland in de Goote was. De verzanding van de Goote had grote consequenties voor de Brielse handel en rijkdom.

*Wilt u ook de oostelijke arm van de Goote zien en meer weten over de vestingwerken, kies dan voor de Stadswandeling **DE BRIELSE STADSWALLEN**.*

< *De verderop gelegen loopbrug, ter hoogte van het Stadskantoor.*

3

SCHARLOO

Ga de brug over en rechts het Scharloo op.

Direct links ziet u **Het Gekroonde Hart**, een voormalige jeneverstokerij. De stokerij is al sinds 1869 buiten bedrijf. Dat geldt ook voor de naastgelegen bierbrouwerij, die in 1620 is gesticht. De gevelsteen is een kopie. Overigens waren er meer bierbrouwerijen in Brielle. Het was immers een tijd dat bier betrouwbaarder was dan water. Even verderop aan het Scharloo stond, vanaf 1896, de Eersteling, een stoomzuivelfabriek, die na ruim drie decennia werd overgenomen door een Rotterdamse concurrent.

Aan de overzijde is de **Turfkade** met zijn pakhuizen. Hier stond ook de stadskraan (die verder terug in de tijd bij de Maarlandse haven was te vinden). De Turfkade was het paradeveld voor het Brielse garnizoen. Tevens waren hier de veemarkten. Nu wordt hier elke maandag de weekmarkt gehouden. Ook is hier de VVV gevestigd, waar u terecht kunt voor meer toeristische informatie.

HANDEL EN WANDEL

4

SLAGVELD / LIJNBAAN

Keer om, en steek over naar het Slagveld. Het tweede gebouw aan uw rechterhand, is in 1910 in gebruik genomen als **veilinglokaal**. Een belangrijke uitbreiding volgde in 1930. Na de Tweede Wereldoorlog verhuisde de veiling naar een nieuw pand ten zuiden van de vesting.

Ga verder en steek het smalle bruggetje over. Ga daarna rechts de Lijnbaan op. Aan de overzijde, de zijde waar u zojuist vandaan komt, staan twee grote gebouwen. Rechts het stadskantoor, links het Catharina Gasthuis. Waar nu het gasthuis is, bepaalden tot 1971 de acht karakteristieke schoorstenen van de **kalkfabriek** het silhouet van Brielle. De Stoomschelpenzuigerij en Schelpkalkbranderij verwerkte schelpen met zand tot bakstenen en andere producten. De fabriek had een internationale afzet. Rechts achter het stadskantoor was een houthandel gevestigd. Extra bewijs voor de stelling dat dit een bedrijvig stukje Brielle was.

5

ZAKKENDRAGERSHUISJE

Loop de Lijnbaan uit, ga de Geuzenstraat in en neem de eerste straat rechts: de Nieuwstraat. Hier, op de plek waar ooit de stadsmuur stond, woonden de Brielse loodsen in hun eenvoudige woningen. De welvarende reders hadden hun woonhuis aan het statige Maarland Noordzijde. Verschil moet er zijn, toen ook. Overigens woonden aan de Nieuwstraat ook ambachtslieden van een scheepswerf.

Loop door tot het eind van de Nieuwstraat. Links op de hoek met het Maarland Zuidzijde staat het **zakkendragershuisje**. Hier, in dit huisje, verdeelden de zakkendragers het werk als er een schip moest worden geladen of gelost. Dat gebeurde lange tijd met de hand.

HANDEL EN WANDEL

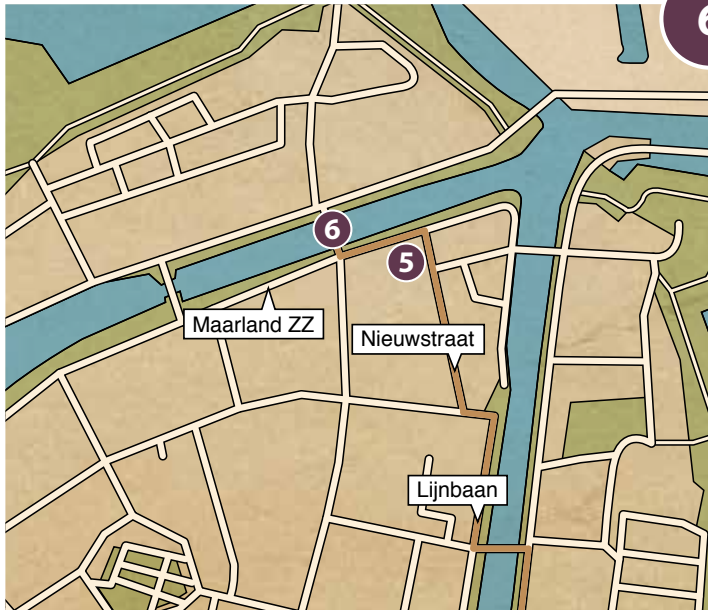
De Brielse zakkendragers stonden ook bekend als 'kaailopers'. De bel aan de zijgevel was bedoeld om hen te waarschuwen als er een schip klaar lag. Het huisje is in 1998 herbouwd, nadat het in 1952 was gesloopt omdat het vervallen was en de schepen niet meer met de hand werden geladen en gelost. Het Maarlands Klokje is, net als het zakkendragershuisje waaraan het is bevestigd, een replica. Het uurwerk, oorspronkelijk bevestigd in het begin van de achttiende eeuw, diende vermoedelijk als brandklok of om te waarschuwen voor hoog- of laagwater.

6

MAARLAND

Ga links het Maarland Zuidzijde op en stop op de brug over de haven. Dit is de oudste - en tot de zestiende eeuw de enige - haven van Brielle. Veel panden aan het Maarland wijzen op een welvarend verleden. De **Maarlandse haven** is van oorsprong een natuurlijke kreek die uitmondde in de Goote. De ligging was perfect en al in de dertiende eeuw voeren Brielse handelslieden naar verre streken. Vooral om te handelen in haring. Er was een handelsnederzetting op het Zweedse schiereiland Schonen. In de veertiende en vijftiende eeuw nam de handel toe. Het gevolg was een handelsnetwerk dat zich uitstreckte tot in Spanje, Portugal, Frankrijk, Engeland, Schotland, Noorwegen en het gebied rond de Oostzee. Meer handel betekende ook meer rijkdom. Van het geld bouwden de burgers van Brielle bijvoorbeeld de machtige Sint-Catharijnekerk.

HANDEL EN WANDEL

Het verzanden van de Goote en vanaf de zestiende eeuw ook de Maas, bracht de ommekeer. Het was moeilijk en duur om de haven op diepte te houden. Het verplaatsen van de haveningang had maar tijdelijk effect. De oude haveningang is recht voor u, waar nu de Dijkstraat loopt. In 1607 kwam de haveningang op de huidige plaats, aan uw rechterzijde .

Vanaf 1700 liepen de scheepvaart, visserij en handel verder terug. Brielle veranderde van een handelsstad in een vestingstad. De kooplieden en vissers maakten langzaam maar zeker plaats voor militairen. De aanleg van de Nieuwe Waterweg (1866-1872) betekende het definitieve einde van de Brielse handelshaven. De scheepvaart verdween van de Brielse Maas en de loodsdienst verhuisde naar Maassluis. In Brielle noemde men Caland, de ontwerper van de Nieuwe Waterweg die in de vesting woonde, een moordenaar. Toch was de haven nog tot ver in de twintigste eeuw bedrijvig.

< *Waar nu de pleziervaartuigen liggen, meerden ooit ook de passagiersschepen aan. Op Vlaardingse was een geregelde veerdienst.*

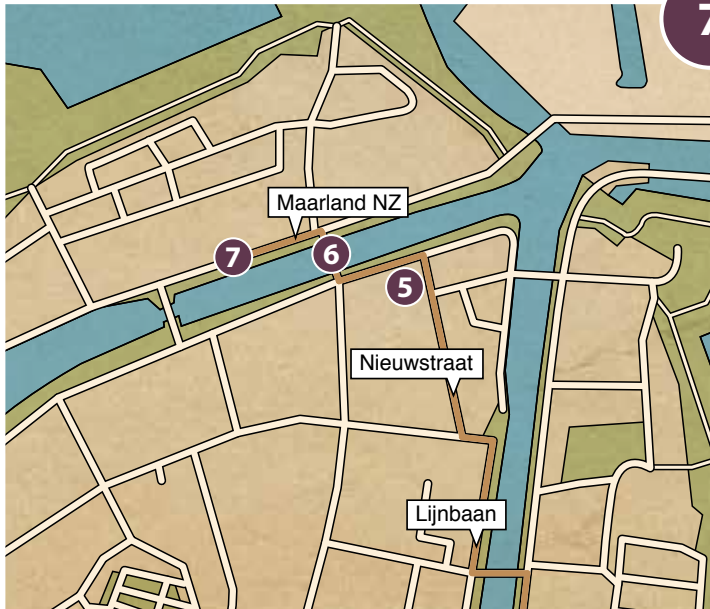
7

MAARLAND NOORDZIJDE

Sla de brug over linksaf het Maarland Noordzijde op.

Op de gevel van nummer 43 ziet u een bijzondere gevelsteen: '4 gecroonde ambachtslien'. Het gaat om een architect met een steekpasser, een timmerman met een winkelhaak en een rol perkament, een steenhouwer met hamer en beitel en een metselaar met troffel en waterpas. Het is niet duidelijk of er een link is met ambachtelijke bedrijvigheid in Brielle.

Tip: De gevelsteen is een replica. De originele zestiende-eeuwse steen met de vier gekroonde ambachtslieden is te zien in het Historisch Museum Den Briel.

HANDEL EN WANDEL

8

HET ASYL

Ga verder het Maarland Noordzijde op. Steek de haven over via het smalle bruggetje, rechtsaf en de eerste straat links: de Kerkstraat. Loop deze uit en ga vlak voor de achterzijde van het Asyl voor Oude en Gebrekkige Zeelieden linksaf. Loop dit paadje uit tot u de voorzijde van het Asyl heeft bereikt.

Zeelieden die oud en/of gebrekkig waren, konden vanaf 1872 van hun oude dag genieten in het **Asyl voor Oude en Gebrekkige Zeelieden**. Het Asyl is gerealiseerd ter gelegenheid van driehonderd jaar bevrijding door de watergeuzen, als geschenk van het Nederlandse volk, maar vooral van weldoener Alexander Verhuell. De linkervleugel ontbreekt wegens een tekort aan financiën. De wapens en het borstbeeld van Willem van Oranje sieren de gevel van het hoofdgebouw. Aan weerszijden van de trap staan de wapens van Brielle en Vierpolders. Het verhaal gaat dat de muur aan de achterzijde van het Asyl de bewoners moest beletten weg te lopen. De directeur, woonachtig in het hoofdgebouw, had de wind er goed onder. Het Asyl bevat tegenwoordig 'gewone' huurwoningen.

Het Asyl is gebouwd op de plek waar tot in de negentiende eeuw de Pieterskerk stond. Hier was tussen 1852 en 1866 een calicot- of katoenfabriek in bedrijf. De fabriek, die werk bood aan 72 mensen, hield het maar een korte tijd vol. De negentiende eeuw was duidelijk geen goede eeuw voor Brielle.

< *Het Asyl herinnert aan de inname van Brielle door de watergeuzen op 1 april 1572. Wilt u meer over dit belangrijke feit uit de vaderlandse geschiedenis weten, kies dan voor de Stadswandeling In naam van Oranje.*

HANDEL EN WANDEL

9

LANGESTRAAT / WELLERONDOM

Loop de steeg tegenover de lange vleugel van het Asyl in: de Raas. Loop door tot de Langestraat.

Aan de andere kant van de Langestraat, op nummer 29, ziet u een gevelsteen die herinnert aan de zestiende-eeuwse **korenmarkt**: *Dit is inde Koremaet.*

Ga linksaf de Langestraat in, passeer het pleintje Wellerondom (met de stadspomp) en ga rechtdoor de Koopmanstraat in.

Aan het eind ziet u de Markt, het eindpunt van deze wandelroute.

- > Wij hopen dat u een aangename wandeling heeft gemaakt. Wij hebben nog vier andere interessante wandelingen door Brielle voor u! Zie de achterzijde van deze omslag.

STADS WANDELING BRIELLE

GEMEENTE

Brielle

Uitgave	Gemeente Brielle, www.brielle.nl
Tekst	Kees van Rixoord
Redactie	VVV Brielle, Tom Cartier, Johan Wessels, Marijke Holtrop, Aart van der Houwen
Fotografie	Reitsma en Snijders Reklamemakers, Taco Meeuwsen
Vormgeving	Reitsma en Snijders Reklamemakers
Illustraties	Anja C. Pieké, Reitsma en Snijders Reklamemakers

Adressen

Het Historisch Museum Den Briel

Markt 1, 3231 AH Brielle, 0181 475475
www.historischmuseumdenbriel.nl

VVV Zuid-Hollandse eilanden

Turfkade 18, 3231 AR Brielle, 0181 472662
Groepsarrangementen 0181 411586
www.zuid-hollandse-eilanden.nl

Streekarchief Voorne-Putten en Rozenburg

De Rik 22, 3232 LA Brielle, 0181 418043
www.streekarchiefvpr.nl

Gidsengroep Brielle

Voor rondleidingen: www.gidsengroepbrielle.nl

Vereniging Nederlandse Vestingsteden

www.vestingsteden.nl

5 HISTORISCHE STADSWANDELINGEN

Nederland telt nog altijd verschillende vestingsteden. Denk aan Elburg, Bergen op Zoom, Geertruidenberg, Zaltbommel en Hellevoetsluis.

Ook Brielle is zo'n stad.

De vestingwerken zijn, net als die van bijvoorbeeld Naarden en Hulst, nog helemaal intact.

Alleen al om deze perfecte herinnering aan het Oud-Nederlands vestingstelsel te zien, zou u een bezoek aan Brielle moeten brengen.

1

DE BRIELSE STADSWALLEN

2 Km. De stervormige Brielse stadswallen met bastions, ravelijnen, poorten, steunberen en monniken, kortom de fortificaties.

2

LOVEN EN BIDDEN

2 Km. Deze wandelroute leidt u langs kerken, kloosters, kapellen en een synagoge. Een verdiepend kijkje in het geestelijk leven van een Hollandse stad.

3

HANDEL EN WANDEL

2 Km. Deze wandelroute geeft een beeld van bedrijvig Brielle, door de eeuwen heen. Eenmaal andermaal...

4

IN NAAM VAN ORANJE

2 Km. Bedoeld voor iedereen die een globaal beeld wil krijgen van Brielle. U ziet de belangrijkste monumenten en komt meer te weten over het ontstaan en de verdere geschiedenis. Speciale aandacht is er voor 1 april.

5

DUIZEND BOMMEN EN TORPEDO'S

2 Km. Deze wandelroute leidt langs verschillende herinneringen aan het militaire verleden van Brielle. Geeft acht!